

DEN AUTORITÆRE TENDENS

– en vigtig, men ikke helt problemfri bog

ANMELDELSE AF
LARS ERSLEV ANDERSEN

Peter Høilund:
Frygtens ret.
København 2010.
Hans Reitzels Forlag.
157 s. Kr. 198,-.

Frygtens ret er en vigtig og meget læseværdig bog, der engageret og spækket med eksempler peger på de negative konsekvenser af ændringer i vores opfattelse af ret efter terrorismen 11. september 2001. Bogen er skrevet af juristen og professor i samfundsvidenskab ved Roskilde Universitet Peter Høilund og mange af de problemer, den fremdrager, burde have meget større plads i den offentlige debat, end tilfældet er. Bogen er lille af omfang, men stor i indhold og det er ganske overvældende, hvor meget teori og filosofi, der trækkes ind i analysen af den moderne danske politiske virkelighed i almindelighed og af det gældende retssystem i særdeleshed. Akkurat her findes dog også bogens svaghed, idet de mange referencer og eksempler til tider svækker fremstillingens stringens, forvirrer overblikket og efterlader læseren en smule skeptisk over for det overordnede budskab, hvilket er lidt ærgerligt netop fordi budskabet om, at det danske demokrati på en række punkter er under pres, er så pokkers vigtigt.

Som bogens titel utvetydigt angiver, er dens bærende ide, at begrebet frygt er blevet det styrende princip i retspolitikken: Ved at spille på truslen fra terrorisme og anslag mod sikkerheden i det danske samfund undergraves og undermineres hævdivundne demokratiske præmisser og rettigheder og åbner for en hemmelighedsfuld forvaltning, der både betjener sig af omfattende overvågning af borgernes liv, herunder privatliv, og indførelse af en lang række regler og retsprincipper uden at disse diskuteres i den politiske proces og offentlige debat selvom de åbner for en glidebane mod større grad af

autoritær udøvende magt. I sin analyse af denne proces trækker Høilund på en lang række teoretikere fra Zygmunt Bauman om frygtbegrebet til forfattere, der især har peget på begrebet om undtagelsestilstand som den tyske statsretsteoretiker Carl Schmitt og den italienske filosof Giorgio Agamben. Denne cocktail krydres med de fine analyser filosofen Hannah Arendt har udarbejdet af forudsætningerne for udvikling af totalitarisme, hvor hun udarbejder en tre trins model, der ender med at efterlade individet som total stripet for retfærdighed og helt uden tillid til hverken medmennesker eller statslige institutioner. I totalitarisme er det helt gennemgribende statslige styringsredskab frygten.

Høilund køber naturligvis ikke hele pakken og understreger, at det efter hans opfattelse langt fra er korrekt at karakterisere det danske samfund i forlængelse af Arendts bestemmelser af totalitarismen, ligesom han heller ikke ukritisk abonnerer på Agambens teori om en generel undtagelsestilstand. Men tendenserne er der og dem illustrerer Høilund gennem en række eksempler som loven om administrative udvisninger, retssagen mod *Fighters and Lovers* og en del andre eksempler, der klart må give anledning til bekymring.

Samfundsanalysen bindes teoretisk sammen af den franske filosof Michel Foucault's begreb om Guvernamentalitet som Foucault udviklede i den sidste fase af sit forfatterskab i forbindelse med en række stærkt indflydelsesrige og inspirerende forelæsninger på Collège de France i slutningen af 1970'erne. Iøvrigt på et tidspunkt, hvor den franske venstrefløj var i stærk affekt over Frankrigs håndtering af en tysk forsvarsadvokat for den tyske terrorgruppe RAF. Foucault delte ikke venstrefløjens traditionelle magtanalyse af den onde borgerlige stat og udviklede i stedet en anden analysestrategi, som kan sammenfattes i begrebet om Guvernamentalitet og som er blevet særdeles populært – i vor tids kritiske samfundsanalyse. Nøglebegrebene er her sikkerhed og autonomi i bred forstand: I det liberale samfund afgiver borgerne autonomi til staten, der så sørger for befolkningens ve og vel lige fra sundhed, økonomi til hard core sikkerhed.

Der er således tale om en slags kontrakt, hvor borgerne får velfærd på bekostning af autonomi og frivilligt tillader, at staten regulerer helt ind i privatlivets mest intime detaljer, hvilket giver anledning til et kaotisk regime af uendelige reguleringsmekanismer, der virker uden at nogen ret beset kan gennemskue dem. Det åbner naturligvis for, at den udøvende magt med henvisning til befolkningens ve og vel (biopolitik) kan gennemføre en lang række overgreb på de traditionelle liberale rettigheder med henvisning til sikring af velfærd og tryghed. Problemet i analysen er, at magtens udøvelse anonymiseres og dermed bliver total uigennemskuelig både for den kritiske analytiker og den enkelte borger. Det sidste er uomtvisteligt, men det første er et problem for den kritiske analyse, for hvor skal den egentlig rettes hen: Hvem er ansvarlig for overgrebene mod de hævdvundne borgerlige og liberale rettigheder i den aktuelle udvikling?

Dette problem genfindes efter min opfattelse i Høilunds bog. Den kan overbevisende dokumentere, at der finder et ubehageligt skred sted, men den forklarer ikke om dette skred skyldes en bevidst tilrettelagt politik fra Anders Fogh Rasmussen regerings side, om det ville have været anderledes, dersom det havde været "Det Røde Flertal", der havde ledt os igennem terrorismens tidsalder, fordi det hele ender med at blive nogle anonyme, selvregulerende disciplineringsregimer, der uophørligt breder sig ud over alt og alle. Ligeså overbevisende Høilund med sit store engagement og vid og mange gode eksempler kan dokumentere en underminering af demokratiske kerneværdier, ligeså fraværende synes en egenlig magtanalyse at være. Det er nærliggende at antage (med et eksempel Høilund ikke selv inddrager), at Anders Fogh Rasmussens dokumenterede uvilje mod at komme til bunds i spørgsmålet om CIA's hemmelige fangetransporter i dansk luftrum og på dansk territorium, skyldes hans ønske om for enhver pris at stå på god fod med regeringen i Washington, altså at de statslige hemmeligheder og eventuelle brud på Den Internationale Torturkonvention skyldes ønsket om et tæt forhold til USA og at det ikke

skal sættes over styr ved at sandheden kommer frem. Det er jo kynisk magtpolitik, der legitimerer sig med henvisninger til terrortrusler, nødvendighed af hemmelighed af hensyn til statens sikkerhed og andre tricks, som, dersom de er rigtige og kan dokumenteres, kunne føre til en rigsretssag. Men i stedet for at få aktører på i analysen, fortoner den sig i Høilunds fremstilling i det anonymiserede regeltyranni.

Et andet problem er fremstillingen af begrebet om frygt. Høilund har utvivlsomt ret i, at en lang række problematiske initiativer bl.a. i retspolitikken er ført igennem ved at spille på frygt og trusler mod danskernes sikkerhed. Alligevel er det vanskeligt at se det danske samfund som gennemsyret af frygt. Har man oplevet DDR eller Irak under Saddam Hussein (og jeg var der begge steder) eller læst om Sovjetunionen under Stalin og Tyskland under Hitler (som er Hannah Arendts case), har man set, hvordan frygt kan bruges som statslig styringsinstrument: Frygten var konstant tilstede. Dette gælder ikke i Danmark. Det er i høj grad tvivlsomt om frygt direkte spiller nogen rolle i danskernes hverdag. Og hvad overvågning angår, har

man jo – desværre – nærmest indtryk af, at de fleste danskere glad grinende hilser den velkommen og intet har imod, at der kommer mere. Og mange bidrager gerne til den omsiggribende overvågning med deres egne mobiltelefonkameraer, som ingen kan vide sig sikre for – heller ikke den rigspolitichef, der lader sin chauffør overtræde hastighedsgrænsen på motorvejen. Disse iagttagelser modsiger ikke nødvendigvis Høilunds analyse af frygt som dynamik i den udøvende magts udvidelse af sit politiske territorium. Men det nødvendiggør en mere sofistikeret analyse af, hvordan sikkerhed og frygt politisk fungerer i det politiske magtspil under inddragelse af de politiske aktørers handlinger og interesser.

Disse indvendinger mod Høilunds analyse bør på ingen måde overskygge det faktum, at det er en god og særdeles vigtig bog, han har skrevet og som fortjener både stor udbredelse og megen diskussion. Og vi venter meget gerne – utålmodigt – på næste bidrag om samme emne fra Høilunds side!